

Négy színész, egy vonósnégyes és egy svéd író játéka Budapesten

A budapesti Magyar Színház 2004. március végén mutatta be Niklas Radström BÚCSÚ-KVARTETT, 4 színészre és egy vonósnégyesre című két részes darabját. Négy évig volt repertoáron. A svéd szerző műve több szempontból is csemege volt. Meggyőzően bizonyítja ezt a színlap:

A próbateremben négy ember találkozik. Egy alkalmi kvartett tagjai. Emigránsok. Sorsuk az emigráción innen és túl elválaszthatatlanul összefonódott. Temetésre készülnek. Életükre rányomta bélyegét a közelmúlt történelme. Művészet és diktatúra, moralitás és lelkiismeret. Vajon mi az ára a művészetnek? És az életben maradásnak? Művész vagy ember: van-e választás? Lehet-e ars poetica az árulás? De ki árul el kit? Vajon a bűnös is áldozat? S miközben a négy zenész egymással és önmagával is számvetésre kényszerül, fel-felcsendül Sosztakovics...

A szereplők: IRINA, első hegedű KUBIK ANNA, HELGA, második hegedű CSERNUS MARIANN, JACK, brácsa CSERNA ANTAL SZERGEJ, cselló SZÉLYES IMRE Közreműködött a Mesto kvartett. Rendezte: PINCZÉS ISTVÁN, akivel Metz Katalin, *A vonósnégyes álarca lehull címmel* készített interjút a Magyar Nemzet számára. De előbb néhány mondat a rendezőről, akinek nagy része van az előadás sikerében:

PINCZÉS ISTVÁN a Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar-angol szakán **1977-ben**, a Színház- és Filmművészeti Főiskola színházelmélet szakán **1982-ben** végzett. Először tanárként dolgozott, s az általa megalakított **Mimosz** pantomim együttesel megnyerte 1977-ben a Ki mit tud?-ot. **1978-tól 2002-ig** a debreceni **Csokonai Színház** tagja, 1978-tól a társulat rendezőasszisztense, 1983-tól rendezője, 1987-től főrendezője, 1997-től vezető rendezője, s közben két éven át megbízott igazgatója volt. **2003.** őszétől a **Pesti Magyar Színház** társulatának

tagja. Vendégművészként dolgozott **Budapesten** (Rockszínház, Vígszínház), **vidéken** (győri Kisfaludy színház, békéscsabai Jókai Színház, Szegedi Nemzeti Színház, kecskeméti Katona József Színház, székesfehérvári Vörösmarty Színház, tatabányai Jászai Mari Színház, Győri Nemzeti Színház, zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház), **határon túli magyar színházakban** (Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely, Szatmárnémeti, Nagyvárad, Szabadka, Komárom), nyári színházakban (Gyula, Diósgyőr, Debrecen, Esztergom, Nyíregyháza, Budapest-Bakács

Kubik Anna, Csernus Mariann, Cserna Antal, Szélyes Endre

tér), és **idegen nyelvű külföldi színházakban** (Japán, Finnország, Monaco). Rendezői munkája mellett tanít az USA-ban, Dániában, Ausztriában, Japánban és Koreában.

A vonósnégyes álarca lehull

„A Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztrel tüntették ki március idusán Pinczés Istvánt, aki Niklas Radström drámájának rendezésével mutatkozik be a Hevesi Sándor téri teátrumban. A bemutatón a svéd színműíró is jelen lesz. A rendező a lelkiismeretre apelláló, némely mű-

vész árulására utaló, izgalmas időszakú műről nyilatkozik lapunknak.

- A színházak nagy többsége sajnálatosan ódzkodik a kortárs drámák bemutatásáról, hát még, ha mifelénk ismeretlen, külföldi szerzőről van szó. Hogyan esett hát a választásuk Radström drámájára?

- A hazájában és a nagyvilágban igencsak elismert svéd drámaíró kötete néhány éve jelent meg Magyarországon, a benne publikált művek közül szemelte ki és javasolta számomra egyik kolléganőnk. Miután Iglódi István, a Magyar Színház igazgatója följánlotta, rendeznék valamit a

A Mesto kvartett

teátrumukban, több darab közül végül a Búcsú kvartett mellett döntöttem. Emellett szólt az a körülmény is, hogy Csernus Mariann 75. születésnapját a rangos művésznő pályájához méltó feladattal szeretnénk volna megünnepelni, és Radström drámájában az egyik főszerep kiáltott utána.

- Csernus Mariann, mondhatni, egyenesen megtáltosodott az utóbbi időben, gyönyörű alakítást nyújtott legutóbb Gogol *Az orr* című novellájának színpadi változatában is. Milyen szerepeket kínál a darab a többi színésznek?

- Egytől egyig izgalmas szerep jut valahány főllépő művésznek, fokról fokra jutnak el a drámai végkifejletig, amikor is rendre lehull az álarc a szereplőkről, s a hosszas lelki viaskodásokkal teltített dialógussorozat nyomán elérkeznek egyfajta megtisztulásig. A négy szerepet négy kitűnő művész alakítja, az idős zenetanár Helgát Csernus Mariann, Szergejt, a karrierje kedvéért súlyos árulást elkövető csellóművészt Szélyes Imre, a fiatalabb zenészt Cserna Antal, feleségét, a későbbi szovjet-orosz emigránst, Irinát pedig Kubik Anna formálja meg.

Négyük váltakozó párbeszéde során bontakozik ki a drámai történet, melyet kelet-európai tragédiának is felfoghatnánk, hiszen nem egy példát szolgáltatott rá a kommunista diktatúra lélektorzító, jellemdeformáló abszurd mivolta. Radström mesteri fordulatokkal bonyolítja a cselekményt, amely voltaképp a négy szereplő, azaz, egy vonósnégyes művészeinek konfliktusokkal tűzdelt vitája, beszélgetése során bontakozik ki, mondhatni a lélek belsejében. A dráma nem külső eseményekben, hanem a belső történések síkján zajlik, s ennél fogva a színészek színpadi játékának intenzitásán múlik. Rendezői munkámban tehát kifejezetten erre kellett összpontosítanom, a lélektani folyamatok nyomon követésére, megértésére és kiemelésére, s a legkevésbé sem külsődleges szempontok „bevetésére”.

- Milyen drámát kell végigélniük a szereplőknek ahhoz, hogy mint említette, ennyire időszerűnek érezze Radström művét?

- Hosszadalmasan lehetne mesélni a dialógusok során kikerekedő történetet, de hadd fedezze föl magának a néző a benne foglaltak súlyos tanulságát. Mindenesetre ma, amikor a III/III-asok lelepleződésének viharos évadját is éljük, valóságos húsba vágó a svéd drámaíró darabjának témája. Nem kevesebbről szól, mint egy szellemi atyját, vezetőjét, útját fiatalkorában egyengető, kedves professzorát árulja el egy pályakezdő csellóművész. Rendszeresen jelent róla a KGB-nek, mígnem a neves idős művészt állásából elbocsátják, meghurcolják, olyannyira, hogy jóval később az átéltek öngyilkosságra készítetik. Tegyük hozzá ehhez, hogy annak idején Szergejt egyenesen családtagként kezelte tanára. Az árulás jutalmaként a fiatal csellista, megjárta, de az államhatalom által titkosan legalizált szökéssel, egy koncertturné alkalmából Nyugaton maradhat, és ott ível föl látványos karrierje. A bűnt, amit elkövet,

mindvégig fátyol borítja, míg ki nem bugyan belőle egy különös elszólás során – épp annak a kvartett-társának, aki az elárult professzor lányaként, egy angol zenész feleségeként a darab jelen idejében már Nyugaton él. Irina szerepét Kubik Annak játssza, a szerző számára is juttat jócskán a drámai dialógusokból, a szenvedésből, váratlan megpróbáltatásokból, apja elvesztése, majd szembesülése annak árulójával, kamaszlánykori bálványozottjával, lelki viaskodásokkal terheli szerepét. A legbonyolultabb talán a Csernus Mariann formálta Helga alakja, akinek bölcsessége mögött keserves magánéleti válság rejlik, harminc éven át titkolta, ahogy fogyatékos gyermekét intézetben helyezte el, és sosem látogatta. Ezzel a lelkiismeret-furdalással éli életét, teljes erejét a szakmájába oltva. A színészek drámai összecsapásait egy valódi vonósnegyes muzsikája szakítja meg, illetve kíséri, melynek tagjai egy színpadi fátyolfüggöny mögött ülnek. Sosztakovics c-mol vonósnegyesét próbálják, melyet az orosz zeneszerző saját temetésére írt, s amelyet a darab szereplői most a professzor gyászszertartására próbálnak. Memento mori.

Magyar Nemzet, 2004.03.26.

NIKLAS RADSTRÖM

Niklas Radström (sz. 1953) a kortárs svéd irodalom egyik legkiemelkedőbb alakja. Regények, versek, forgatókönyvek, drámák szerzője. A svéd irodalmi nagydíj, az „August-díj” tulajdonosa és a Svéd Akadémia elitcsoportja, „A kilencek” tagja. 1953-ban született. Édesapja a korán elhunyt zseniális író, Par Radström. Niklas Radström sokáig ellenállt az írói pályának, színházzal, filmmel, újságírással foglalkozott. A híres svéd avantgard rendezőnőnek, Susan

Ostennek volt állandó munkatársa. Osten beszélte rá, hogy közösen dolgozzanak; regényeket adaptáltak és programdarabokat írtak. De

hamarosan kiderült, hogy Niklas Radström több mint egyszerű bedolgozó dramaturg. Könnyed stílusa, nyelvi fantáziája még a legsematikusabb daraboknak is irodalmi értéket adott. Regényeket, verseket, később önálló drámákat írt, sikeres forgatókönyveknek volt a szerzője. Ma mint a svéd irodalmi nagydíj, az „**August-díj**” tulajdonosa és a **Svéd Akadémia elitsopotrjának** – „**De Nio**” – **A kilencek**” – tagja elismert és sikeres író. **FŐBB MŰVEI:** *Versek:* A csönddel rokon versek – 1975, Versek Sandro Pella Quercia életéről – 1979. *Regények:* A hold nem tudja – 1989, Mialatt az idő másra gondol – 1992, Angyal az árnyak között – 1993. *Színművek:* Hitler gyermekkora – 1985, Beszélj, mert olyan sötét van – 1977, A fületlen énekes – 1998, Úton a tenger felé – 1999, Kvartett – 1999.

Niklas Radström fiatal korában mindent megtett, hogy elkerülje az írói pályát. Édesapja, a korán elhunyt legendás prózaíró túlságosan nagy konkurenciát jelentett fiának. Niklas Radström színházi karrierje a Stockholmi városi színházban kezdődött, ahol sokáig dramaturgként és művészeti tanácsadóként dolgozott. Sok kihívó, vitát kavarázó előadásnak volt munkatársa, később szerzője. De igazán akkor találta meg a hangját, amikor nemet mert mondani az aktuális színházat éljenző kollégáinak, és előlépett apja árnyékából. Regényei, novellái és színművei ma már a svéd irodalom izgalmas új vonulatát képviselik. Míg Enquist a skandináv múltból meríti témáit, Radströmöt az orosz kulturális élet izgatja. Kielezett szituációkat és hatalmas emberi tragédiákat lát a közelmúlt történelmében, de mégsem történelmi drámákat ír. Az izgatja, hogy milyen morális fertőzéssel jár a diktatúra. Azt akarja a Sosztakovics mesterművet játszó művészeknek életével elmondani *Kvartett* – Magyarországon Búcsúkvartett címmel játszott – darabjában, hogy milyen könnyen rá lehet fogni gyengeségeinket a külső ellenségre, és azt, hogy a végső számadást csakis saját lelkiismeretünkkel kell elvégezni. Radström remekül ért a színpadi fogásokhoz, nemhiába volt hosszú ideig a svéd színházi élet egyik legfelkapottabb rendezőjének, Susan Ostennek a munkatársa. 2001 októberében egy nagy skandináv drámapályázat első díját nyerte el. A témát Dosztojevskij *Ördögök* című regényéhez írt jegyzeteiből merítette.